

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار چاپ بیستم
۳	پیشگفتار
۵	مقدمه
بخش اول: اشخاص	
۹	فصل اول: شخص طبیعی
۲۰	مبحث اول: حقوق مربوط به شخصیت
۴۲	مبحث دوم: وجود و ویژگیهای شخص طبیعی
۱۶۲	فصل دوم: شخص حقوقی
۱۶۳	مبحث اول: مفهوم شخص حقوقی
۱۷۰	مبحث دوم: اقسام شخص حقوقی
۱۷۵	مبحث سوم: آغاز و پایان شخص حقوقی
۱۷۸	مبحث چهارم: ممیزات شخص حقوقی
۱۸۲	مبحث پنجم: وضع حقوقی شخص حقوقی
بخش دوم: محجورین	
۱۹۷	فصل اول: مفهوم حجر
۱۹۷	مبحث اول: اهلیت
۲۰۴	مبحث دوم: تعریف، انواع و اوصاف حجر
۲۱۲	مبحث سوم: مبنای حجر
۲۱۵	مبحث چهارم: اسباب حجر

صفحه	عنوان
۲۲۲	فصل دوم: انواع محجورین و حدود حجر آنان
۲۲۳	مبحث اول: صغیر و حدود حجر او
۲۶۱	مبحث دوم: غیررشید و حدود حجر او
۲۷۳	مبحث سوم: مجنون و حدود حجر او
۲۸۱	فصل سوم: قیمومت
۲۸۲	مبحث اول: کلیات و تعاریف
۲۸۹	مبحث دوم: موارد نصب قیم
۲۹۲	مبحث سوم: تشریفات نصب قیم
۳۰۳	مبحث چهارم: شرایط و اوصاف قیم
۳۱۰	مبحث پنجم: اختیارات، وظایف و حقوق قیم
۳۲۴	مبحث ششم: ضمانت اجرای قواعد قیمومت
۳۳۳	مبحث هفتم: پایان قیمومت
۳۳۶	منابع و مأخذ
۳۴۲	فهرست تفصیلی مطالب
۳۵۰	فهرست موضوعی
۳۵۷	فهرست اهم قوانین مورد استناد

نشانه‌های اختصاری

بدون تاریخ	بی تا
بدون ناشر	بی نا
جلد	ج
چاپ	چ
شماره	ش
صفحه	ص
رجوع کنید به	ر.ک.:
قانون اساسی	ق.ا.
قانون آیین دادرسی کیفری	ق.آ.د.ک.
قانون آیین دادرسی مدنی	ق.آ.د.م.
قانون امور حسبی	ق.ا.ح.
قانون تجارت	ق.ت.
قانون ثبت احوال	ق.ث.ا.
قانون مدنی	ق.م.
قانون مجازات اسلامی	ق.م.ا.
قانون مسئولیت مدنی	ق.م.م.
میلادی	م
هجری شمسی	ه.ش
هجری قمری	ه.ق

پیشگفتار چاپ بیستم

خدای بزرگ را سپاس می‌گوییم که چاپ بیستم کتاب حقوق مدنی: اشخاص و محجورین را با تجدید نظر کامل به حقوق‌دانان و دانشجویان گرامی تقدیم می‌داریم. علاوه بر بازنگری عمومی در این چاپ مباحثی از کتاب به طور ویژه مورد بازنگری واقع و به روز شده است؛ مطالب اصلاح شده مربوط به مباحث زیر است:

۱. در مبحث ثبت احوال با توجه به دستورالعملهای جدید شورای عالی ثبت احوال به ویژه دستورالعملهای مربوط به نام خانوادگی تجدید نظر شده و مطالبی به کتاب افزوده شده است.

۲. با توجه به تصویب قانون جدید حمایت خانواده در سال ۱۳۹۱، مطالبی از کتاب که به این قانون ارتباط داشته مورد تجدید نظر واقع و به روز شده است.

۳. با توجه به قانون جدید مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ بازنگری در برخی از مجازاتهای کیفری که در کتاب ذکر شده لازم می‌نموده که این کار نیز انجام گرفته است.

۴. به موجب قانون (ماده واحده قانون اصلاح ماده (۱۲) قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸ که در تاریخ ۱۳۸۹ به تصویب رسیده است) حمایتهای قانونی از حقوق وارثان پدیدآورنده اثر ادبی و هنری تغییر کرده که مورد توجه و اصلاح قرار گرفته است.

در این چاپ نیز، مانند چاپهای پیشین برخی از مطالب که برای دانشجویان سال اول حقوق لازم نبوده با حروف ریزتر چاپ شده تا حجم کتاب برای این دانشجویان سنگین نباشد.

قابل ذکر است که یک واحد درسی که به طور معمول یک ساعت در هفته

تدریس می شود به هیچ وجه با حجم و اهمیت درس اشخاص و محجورین متناسب نیست و شایسته است که دست کم دو واحد در برنامه دوره کارشناسی حقوق برای این درس در نظر گرفته شود یا ساعات درس افزایش یابد. از استادان ارجمند حقوق که ما را همواره مورد لطف و تشویق خود قرار داده اند سپاسگزاریم و هرگونه ارشاد و پیشنهاد اصلاحی را به دیده منت می پذیریم.

از مسئولان سازمان سمت نیز که در این چاپ و چاپهای پیشین نهایت سعی و دقت خود را به کار برده اند کمال تشکر را داریم.

سید حسین صفائی - سید مرتضی قاسم زاده

اسفند ماه ۱۳۹۲

پیشگفتار

مبحث «اشخاص و محجورین» از مباحث مهم و بنیادین حقوق مدنی است که در دانشکده‌های حقوق تدریس می‌شود. در بخش اشخاص مفهوم شخص طبیعی و شخص حقوقی، حقوق مربوط به شخصیت، آغاز و پایان وجود، ویژگیها و وضع حقوقی اشخاص بررسی شده است و در بخش محجورین از مفهوم حجر و اهلیت، انواع محجورین (صغیر، غیر رشید و مجنون) و حدود حجر آنان و برخی از نهادهای حمایت از محجورین، به ویژه قیمومت و احکام آن، سخن به میان آمده است.

هسته اصلی بخش اول کتاب جزوه‌ای است که در سالهای قبل از پیروزی انقلاب برای تدریس در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران فراهم آمده بود. این جزوه پس از تجدید نظر در سال تحصیلی ۱۳۵۸-۱۳۵۹ به وسیله انتشارات دانشکده مذکور با نام دکتر سید حسین صفائی تکثیر و در اختیار دانشجویان گذارده شد و از آنجا که مطالبی تازه، با شیوه‌ای نوین، در آن آمده بود، مورد عنایت دانشجویان و استادان حقوق واقع گردید و بارها در دانشکده‌های حقوق تکثیر شده، در دسترس دانشجویان قرار گرفت؛ ولی کتاب جامع و بهنگام و مناسب و منطبق با برنامه در این زمینه به چاپ نرسیده بود و جای آن خالی می‌نمود.

سرقت علمی و ادبی، اقتباس ناقص، تقلید غیرمجاز از جزوه‌های درسی پیشین (از جمله جزوه درسی یاد شده) و بهره‌برداری نامشروع از کار علمی دیگران - که متأسفانه در عصر ما رواج یافته است و سزاوار جامعه حقوق دانان و به ویژه استادان و مدرسان حقوق نیست - و نبودن کتاب درسی مناسب در زمینه «اشخاص و محجورین» ما را بر آن داشت که کار قبلی را تکمیل و به چاپ آن اقدام کنیم.

شکر خدای را که همکاری ثمربخش و کار علمی مستمر و مشترک ما به تکمیل و به روز در آوردن مطالب قبلی و نگارش بخش محجورین - بر اساس برنامه

مصوب و با توجه به تحولات حقوق ایران بعد از پیروزی انقلاب - انجامید. در نگارش این کتاب سعی ما بر آن بوده است که تا حد امکان مطالب علمی را به زبان ساده و قابل فهم برای دانشجویان بیان کنیم و در عین حال، مباحث نظری و استدلالی را که در ایجاد شم حقوقی و قوه استنباط مؤثر است و نیز مسائل عملی را از نظر دور نداشته‌ایم؛ از این رو کتاب می‌تواند علاوه بر دانشجویان حقوق، دیگر دست‌اندرکاران مسائل حقوقی را نیز سودمند باشد. برای مطالعه بیشتر و تحقیق در پاره‌ای مسائل، به منابع و مآخذ متعدد در پاورقیهای کتاب ارجاع و در پایان کتاب نیز فهرستهای متعددی که کار مطالعه و تحقیق و بهره‌گیری از کتاب را آسان می‌کند افزوده شده است.

درس «اشخاص و محجورین» (حقوق مدنی یک) با توجه به حجم و اهمیت مطالب آن در گذشته در ۲ واحد و گاهی ۳ ساعت تدریس می‌شد؛ بدین جهت مناسب به نظر رسید که کتابی در حدود ۳۰۰ صفحه برای تدریس فراهم آید، لیکن متأسفانه در اصلاح اخیر برنامه دانشکده‌های حقوق که انگیزه اصلی آن کم کردن مدت تحصیلات دانشگاهی و تقلیل واحدهای درسی به ۱۳۵ واحد بود درس حقوق مدنی یک به ۱ واحد (دو ساعت در هفته) تقلیل یافت که به هیچ رو درخور حجم و اهمیت مطالب این درس نیست. از آنجا که تدریس همه مطالب کتاب در دو ساعت درسی دشوار است، پیشنهاد شد که برخی از مطالب با حروف ریزتر چاپ شود، تا استادان گرامی این درس بتوانند به تدریس قسمتهای مهم‌تر بپردازند و مطالعه مطالبی را که از اهمیت کمتری برخوردار است و با حروف ریزتر مشخص شده است به خود دانشجویان واگذار کنند.

در پایان از مسئولان سازمان «سمت» که نهایت کوشش خود را برای چاپ کتاب به کار برده‌اند صمیمانه سپاسگزاریم.

این کتاب با توجه به تغییر قوانین، چند بار تجدیدنظر و اصلاح شده است. در این چاپ نیز به طور کلی، تجدیدنظر جامع مد نظر مؤلفان بوده است.

مقدمه

۱. تقسیم مطالب

یکی از مباحث مهم حقوق مدنی مبحث اشخاص و حمایت از محجورین است که تدریس آن در سال اول دانشکده حقوق و علوم سیاسی پیش‌بینی شده است. هدف حقوق در واقع تنظیم زندگی اشخاص است و از این رو می‌توان اشخاص را موضوع علم حقوق تلقی کرد. پس بجاست که بحث از اشخاص، نخستین مبحث حقوق مدنی باشد. چون گروهی از اشخاص به حکم قانون محجور شناخته شده‌اند، یعنی نمی‌توانند بدون دخالت دیگری امور خود را اداره کنند و اعمال حقوقی انجام دهند، حمایت از آنها مورد توجه قانون‌گذار واقع و مقرراتی بدین منظور وضع شده است که در این کتاب مورد بررسی قرار خواهد گرفت. بدین سان درس اشخاص و حمایت از محجورین شامل دو بخش «اشخاص» و «محجورین» خواهد بود. در بخش اشخاص پس از تعریف پاره‌ای اصطلاحات، نخست از شخص طبیعی (فصل اول) و سپس از شخص حقوقی (فصل دوم) سخن خواهیم گفت.

در بخش محجورین مفهوم حجر (فصل اول)، انواع محجورین (فصل دوم) و سپس نهادهای حمایت از محجورین (فصل سوم) را مورد بررسی و مطالعه قرار خواهیم داد. در این کتاب سعی بر این است که مطالب با عباراتی ساده و به شیوه‌ای که برای دانشجویان سال اول دانشکده حقوق مناسب و قابل درک باشد آورده شود. پس اگر از بحث تفصیلی و عمیق در پاره‌ای مسائل خودداری می‌کنیم، صاحب‌نظران و استادان حقوق ما را معذور خواهند داشت. البته برخی از مسائل و مطالبی که در این کتاب مطرح می‌شود نه تنها برای دانشجویان حقوق بلکه برای دیگر حقوق‌دانان نیز می‌تواند سودمند باشد.